

Helsingin yliopiston professori ja kirjallisuuden kontaktien välittäjä Jakov Grot

Liisa Byckling

Jakov Grotin (1812–1893) kaksisataavuotispäivää muistettiin Helsingin yliopistossa sekä hänen kotikaupungissaan Pietarissa professori Tatjana Artemjevan järjestämässä seminaareissa. Akateemikon, kielen ja kirjallisuuden tutkijan Jakov Grotin uraauurtavaa toimintaa valaistiin Pietarissa julkaistussa artikkelikokoelmassa.

Jakov Grotin merkitys on tullut esille monissa Suomen ja Venäjän kirjallisia yhteyksiä ja Venäjän kielen asemaa käsittelevissä tutkimuksissa sekä Aleksanterin yliopiston historiassa. Kulttuuripoliittisesti Grotin rooli on arvioitu tärkeäksi: hänen tehtäväkseen tuli yrittää lähentää suuriruhtinaskuntaa ja keisarikuntaa aatteellisesti ja kirjallisesti toisiinsa. Tässä esseessä tarkastelen erityisesti Grotin toiminnan tuntemattomia alueita, eli hänen työtään Aleksanterin yliopistossa Helsingissä, ja kerron myös hänen aktiiviteeteistaan kirjallisena välittäjänä. Viime aikoina olen avannut artikkeleissani Grotista uusia jännittäviä kysymyksiä.

Grot-tutkimuksen aareaitta on hänen kirjeenvaihtonsa Pietarin yliopiston rehtorin ja kirjallisuudentutkijan Pjotr Pletnjovin (1791–1865) kanssa. Pletnjov oli Grotin ystävä ja mentori, joka kutsui Grotin ulkomaiden kirjallisuuden avustajaksi *Sovremennik*-lehteen. Grotin Helsingin vuosina he kirjoittivat toisilleen kuin päiväkirjaa pitäen kahdesti viikossa, myös jälkipolvia ajatellen. Lähes 2 500 sivua käsittävän kolmiosisaisen kirjeenvaihdon toimitti julkaistavaksi Grotin poika, filosofian professori Konstantin Grot, joka sai apua kommentaarien tekemisessä Helsingin yliopistosta.

Grotin professorinimitys

Miten 28-vuotiaasta pietarilaisesta virkamiehestä ja runouden kääntäjästä tuli Aleksanterin yliopiston ensimmäinen varsinainen Venäjän kielen ja kirjallisuuden sekä tilastitiikan ja historian professori? Syyt olivat toki poliittiset, mutta Grotin sivistyneisyys, kielitaito ja

persoonallisuus olivat ratkaisevia.

Kristiina Kalleisen mukaan 1830-luvun lopulla Suomen ylimmän hallinnon johtomiehet – ministerivaltiosihteeri R. H. Rehbinder ja hänen seuraajansa Alexander Armfelt – jakoivat paitsi reaali poliittisen suhtautumisen Venäjään, myös käsityksen, että Suomen oli oman etunsa nimissä entistä tiiviimmin kiinnityttävä Venäjän yhteyteen. Suomen virkamiesten oli myös välttämätöntä osata venäjää. Siten tuli tarpeelliseksi kohentaa Suomen yliopiston ja koulujen venäjän kielen opetuksen tasoa. Tähän tehtävään löytyi Jakov Grot, pietarilainen kosmopoliitti. Hänen isoisänsä, saksalainen pastori ja kirjailija, muutti Venäjälle 1760. Jakovin virkamiesinä opetti keisarin perheen lapsille saksaa. Jakov oli jo lapsuudestaan monikielinen: venäjän ja saksan ohella hän puhui ranskaa. Isän varhaisen kuoleman jälkeen äiti jäi kolmen lapsen yksinhuoltajaksi. Jakov sai vapaapaikan Venäjän parhaana pidettyyn Aleksanterin lyseoon Tsarskoje selossa. Lyseon opetukseen Grot suhtautui kriittisesti, mutta ihaili sen kuuluisaa oppilasta eli itseään 13 vuotta vanhempaa runoilija Aleksandr Puškinia.

Valmistuttuaan lyseosta parhain arvosanoin Grot toimi eri ministeriöiden virkamiehenä 1832–1840. Ikävän kansliatyön vastapainoksi Grot alkoi opiskella kieliä, aluksi englantia. Tänä aikana syntyi muun muassa hänen kiitetyt käännöksensä Lordi Byronin *Mazepa* runoteoksesta ja Esaias Tegnerin *Frithiofn tarusta*. Grotin ensivisiitti Suomeen tapahtui kesällä 1837, ja sen jälkeen hän palasi pidemmille matkoille. Tuloksina syntyivät artikkelit ”Tutustuminen Runebergiin” (1839) ja ”Suomalaisista ja heidän kansanrunoudestaan” (1840). Keväällä 1840 runoilija Vasili Žukovski ehdotti lahjakkaan ja kielitaitoisen Grotin kiinnittämistä edellä mainitun ministerivaltiosihteeri Rehbinderin virastoon. Kun Aleksanterin yliopisto 1840 vietti kaksisataavuotisjuhlaansa (Turun akatemian perustamisesta 1640 laskettuna) suurin juhlallisuuksin ja monin promotioin, Rehbinder oli moninkertaistanut ponnistelunsa suomalais-venäläisen kulttuuriveljeytyksen hyväksi – missä hän Matti Klingenin tutkimuksen mukaan onnistuikin. Samana vuonna Grot oli omien sanojensa mukaan saanut Rehbinderiltä tehtävän ”johdattaa suomalaisia venäjän kielen pariin” ja ryhtyä ”venäjän kielen apostoliksi tšuhnien maalla”.

Grot tuli yliopistoon aikana, jolloin vuoden 1828 statuutti oli vielä voimassa. Vaikka se korosti Venäjän ja venäjän kielen tuntemusta, vaatimus opiskelijan kielitaidosta jäi muodolliseksi. Tenttivaatimukset vaihtelivat suuresti sen mukaan, mihin virkaan opiskelija suuntautui. Kun 1840-luvun alkupuolella venäjän kielen taidosta tuli muutakin kuin pelkkä muodollisuus, kävi ilmi, kuinka valtava opettajien kysyntä oli kouluissa. Pietarin yliopistosta saatiin virkanimityksen sisältö, kun Rehbinder antoi Pletnjoivin tehtäväksi venäjän yliopistopetuksen reformin ja uuden professuurin tehtävien suunnittelun. Se merkitsi sekä uuden korkeapalkkaisen professorinviran että uuden oppituolin perustamista. Pletnjoivin suunnitelma oli keskittää opettajankoulutus yliopistoon neljän vuoden ajaksi ja valmistaa siten kotimaisia opettajia ja virkamiehiä, jotka ”toteuttaisivat hallituksen suunnitelmat virkatehtäviin siirtyessään”. Grot sai tehtäväkseen myös Venäläisen kirjaston (nyk. Slaavilaisen kirjaston Kansalliskirjastossa) järjestämisen.

Valentin Kiparskyn, Matti Klingenin ja monien muiden tutkijoiden mukaan nimityksestä olisi Grotin ohella voinut onnitella myös suomalaisia. Tosiasiassa vastanimitetyn professori Grotin tilanne oli keväällä 1841 odotettua hankalampi. Tosin Grot oli jo lähes vuoden valtion virkamiehenä Helsingissä asuttuaan ehtinyt tutustua seurapiireihin ja yliopistoväkeen. Nyt hänet oli kuitenkin ”korkeimmalta taholta” nostettu sosiaalisessa asteikossa ylös (ilman vastaavaa akateemista tutkintoa!) edustamaan syrjittyä oppiainetta, venäjän kieltä. Oli Grotilta toki isällisiä neuvonantajia, kuten historian professori Gabriel Rein sekä valtio-opin

professori J. J. Nordström. Rein selitti Grotille suomalaista mentaliteettia ja osui ongelman ytimeen todetessaan, että uuden professori Grotin ”läsnäolon filologisessa tiedekunnassa” pelättiin johtavan pakolliseen venäjän kielen tenttiin loppukuulustelussa.

Kun Venäjällä oli muodostunut ”Suomen ystävien” joukko, Helsingissä oli puolestaan ”Venäjän ystävien” piirejä, henkilöitä jotka virkauransa ansiosta tunsivat Pietarin oloja ja kulttuuria ja osasivat venäjää. Tämä kosmopoliittinen piiri oli lähinnä Grotia myös Helsingin kartalla. Grotin mukaan ”yliopiston ulkopuolella kaikki iloitsivat suuresti nimityksestäni”. Pian Helsinkiin muutettuaan Grot pääsi nopeasti sisälle piireihin, niin akateemisiin kuin myös virkahenkilöiden muodostamiin seuroihin. Hän tunsu käytännöllisesti kaikki tuntemisen arvoiset henkilöt tuolloin vielä hyvin pienessä pääkaupungissa: kirjailijoista esimerkiksi Fredrik Cygnaeuksen, tiedemiehistä Matthias Castrénin, Elias Lönnrotin ja Johan Jakob Nervanderin, aristokraattisista suvuista Armfeltit, Haartmanit, Walleenit, Thesleffin, Demidova-Karamzinin, Musin-Puškinit, Klinckowströmit, Ramsayt; sekä lisäksi kustantajia ja lehtimiehiä, Viaporin venäläistä upseeristoa ja Helsingin venäläistä porvaristoa.

Juhlien keskuspaikkana oli rikkaiden yksityiskotien ohella Seurahuone (Societetshuset), jossa järjestettiin illallisia, konsertteja ja näytöksiä. Grot kävi katsomassa vierailuesityksiä Engelin suunnittelemassa teatterissa Esplanadilla. Hän virkisti sieluaan ja ruumistaan Kaivo-puiston kylpylässä uimaretkillä ja sen viereisessä juhlahuoneistossa illallisilla ja konserteissa. Kesäisin pietarilaiset kylpylävieraat toivat tervetullutta vaihtelua ja lisäksi uutisia Venäjän kirjallisuudesta ja politiikasta.

Groten luennot Venäjän kirjallisuudesta

Lukukauden alussa elokuussa 1841 Lönnrot kirjoitti Grotille Kajaanista: ”Sinulle tulee varmaankin paljon vaikeuksia ja ikävyyksiä uudessa virassasi, mutta älä pelkää niitä, ne loppuvat pian, ja sitä paitsi ne ovat hyödyllisiä elämässä kuin suola ruuassa.” Yllättävää kyllä, eräs suurimmista vaikeuksista oli opiskelijoiden aivan riittämätön venäjän kielen taito puutteellisen kouluopetuksen takia. Groten piti siis ruveta luennoimaan ruotsin kielellä, jota hän osasi hyvin, mutta joutui kirjoittamaan luennot ennen tunneille menoa käännettyään ensin Venäjän kirjallisuutta ruotsiksi. Uusien opiskelijoiden kielitaidon parantaminen ja oppikirjojen tuottaminen olikin Groten huolena monen vuoden ajan.

Vastaleivottu professori Grot sai paljon ohjeita Pletnjovilta Venäjän historian ja kirjallisuuden luentoja varten. Tämän mukaan opetuksen tuli tähdätä erityisesti tulevien suomalaisten virkamiesten Venäjä-tietouden kartuttamiseen. Pletnjov kehotti Grotia keskittymään nykyaikaan. Hänen suunnitelmansa mukaan kirjallisuuden historian tuli sisältyä täydentävästi maan poliittiseen historiaan. Kyseessä olisi ollut siis aine, joka on nykyään ranskalaisissa yliopistoissa nimeltään ”Venäjän sivilisaatio”. Groten kirjeistä päätellen hän antoi korkeatasoista ja ajan tasalla olevaa opetusta omien sanojensa mukaan aika ”vihreille” opiskelijoille.

Tsarskoje selon lyseon oppilaana ja romanttisen runouden ihailijana Grot levitti tietoa Puškinin runoudesta. Hän luennoi Puškinista paljon eri vuosina ja eri kursseilla. Myös Venäjän historian luennoilla Grot siteerasi Boris Godunovia. Hän saikin pian kirjoittaa tyytyväisenä Pletnjoville opiskelijoiden kiinnostuksesta Puškiniin. Ymmärrettävästi Pietarin – keisarin ja hänen kaupunkinsa – historia herätti opiskelijoiden kiinnostusta. Grot kirjoitti talvella 1841–1842, että hän oli luennoinut Pietarin kaupungin perustamisesta, keisarin avustajista sekä hänen yksityiselämästään ja kuolemastaan itsekin ”syvästi aiheeseen eläytyen”. Groten itsensä mukaan hänen kuulijansa eivät olleet koskaan ennen olleet niin kiinnostuneita, ja

hän totesi löytäneensä ”kokonaisen uuden maailman” Pietari Suuren elämästä. Parin vuoden kuluttua Grot totesi muutamien opiskelijoiden menestyvän opinnoissaan, mikä lupasi hyvää tulevaisuudessa. Helsingin professoriaika avasi Grotille tieteen maailman. Avomielisessä kirjeessään toukokuulta 1847 Grot tilitti elämäänsä. Vastauksena Pletnjoivin moitteisiin Grotin niukasta tutkimussaldosta hän selitti syiden piilevän hitaassa nuoruudenaikaisessa kehityksessään ja – yllättäen – Tsarskoje selon lyseossa saamassaan heikossa opetuksessa. Lyseon jälkeen ikävä kansliatyö vei hänet epätoivon partaalle. Grot piti elämänsä käännekohtana muuttoa Helsinkiin, ja Suomi ja professorin virka avasivat hänelle ”uusia keinoja ja näköaloja”. Grot totesi hallitsevansa nyt kaikki professuurinsa alat: kielen, kirjallisuuden, historian ja статистиikan, mikä antoi hänelle mahdollisuuden jatkaa tutkimuksiaan niiden ulkopuolelle, Pohjolan yleiseen historiaan.

Helsingissä Grot löysi todellakin uusia tutkimusaiheita varsinkin Venäjän 1700-luvun historian ja sitä käsittelevien skandinaavisten dokumenttien sekä kirjallisuuden tutkimuksen alalta. Ystävänsä kehitystä seuranneen Pletnjoivin mielestä tämän oli korkea aika tuoda oma panoksensa Venäjän kirjallisuuden tutkimukseen. Luentojensa kautta 1700-lukuun tutustunut ja siihen loppuiäkseen ihastunut Grot alkoi saada mainetta Pietarissa Venäjän kirjallisuuden tutkijana Helsingissä kirjoittamallaan artikkeleilla. 1840-luvun lopulla hänen roolinsa Skandinavian ja Suomen kirjallisuuden välittäjänä väistyi yhä selvemmin taka-alalle.

Grotin koulutyö ja oppikirjat

Pletnjoivin aloitteesta Grot nimitettiin professuurin ohella myös Porvoon hiippakunnan koulujen venäjän kielen tarkastajaksi eri korvausta vastaan. Vuodesta 1843 lähtien kouluissa lisättiin venäjän opetusta, ja seuraavasta vuodesta alkaen hän matkusti lähes joka kevätkesä monille paikkakunnille pitämään venäjän kielikokeita.

Koulujen opetuksen parantaminen liittyi uusien oppikirjojen valmistamiseen sekä sanakirjan toimittamiseen, mikä työllisti Grotia monen vuoden ajan. Kaksiosainen ruotsalaisvenäläinen sanakirja ilmestyi 1846 ja 1847. Kansalliskirjastossa säilytettävästä alustavasta käsikirjoituksesta ilmenee, kuinka valtavan keruutyön Grot oli tehnyt. Käsikirjoitus on ilmeisesti alustava versio eli venäläisruotsalainen sanasto. Mukana on myös monia suomalaisia vastineita, joita Grot kenties sai toisen suursanakirjan tekijältä, Elias Lönnrotilta, joka osasi venäjää. Sanakirjatyöstä Grot sai keisarin myöntämän korvauksen sekä harvinaisen korkean mitalin (2. luokan Annan). Pletnjoiv korosti Grotille onnittelukirjeessään, että Annan mitali oli korkein suosionsoitus kruununperilliseltä ja jopa keisarilta. Grot vastasi tyypilliseen vaatimattomaan tapaansa, että hänen omantunnon asiansa oli oppikirjojen tekeminen, sillä ilman niitä ei venäjän kielen oppiminen Suomessa voi edistyä.

Kaikista ponnisteluistaan huolimatta Grot ymmärsi, että venäjän kielen opetus ei tuottanut tuloksia. Tiedostaen yliopisto-opetuksen vaatimusten epäjohdonmukaisuuden hän olisi luopunut kaikille opiskelijoille pakollisesta kielikokeesta. Tämä vahvistaa siten Matti Klingen Aleksantherin yliopiston historiassa esittämän käsityksen, että vuosisadan alkupuolen vaatimukset olivat periaatteessa tiukat mutta käytännössä usein väljemmät. Fennomanian aktiivisessa vaiheessa 1840-luvun puolivälissä suhteet venäjän kielen opiskeluun ja Venäjälle matkustaviin opiskelijoihin kärjistyivät. Sama oppositiomieliala kohdistui Grotiin, jonka asunnon ikkunoita kerran jopa rikottiin. Syksyllä 1848 Grot muutti Lampan taloon aivan Senaatintorin laidalle, eivätkä häiriöt enää toistuneet.

Muistiinpanoissaan Grot pohti hallituksen toimia, kun se edellytti venäjän kielen taitoa kaikilta yliopistosta valmistuvilta opiskelijoilta. Hän totesi, ettei ollut kirjoittanut ohjesääntöä, vaan oli vain eräs sen toimeenpanijoista. Grot tunsi vuosien mittaan yhä selvemmin tilanteensa kaksijakoisuuden – hän ei ollut vain Pohjolan kirjallisuutta ja Suomea rakastava yksityishenkilö, vaan myös hallituksen politiikan ”välikappale”. Yritykset saattaa venäjän kieli parempaan asemaan Suomessa ja sen yliopistossa eivät koko keisariaikana kantaneet kaunista hedelmää. Myöhemmin Grotin toivomat uudistukset toteutuivat osittain vuosien 1863 ja 1871 uusissa säädöksissä, joiden mukaan virkatutkintojärjestelmässä Venäjän kielen ja olojen tuntemusta oli huomattavasti vähennetty.

Huomattavaa on, että Grot ansioitui myös suomalaisuuden edistämisessä. Ensimmäisenä venäläisenä Grot esitteli Lönnrotin ja käänsi Suomen kansanrunoutta maanmiehilleen *Sovremennik*-lehdessä. Hänen kirjoituksensa perustui ruotsinkielisiin käännöksiin ja Runebergilta saamiinsa tietoihin. Helsinkiin muutettuaan Grot ystäväystyi Lönnrotin kanssa ja alkoi opiskella suomea Matthias Castrénin johdolla. 1840-luvun puoliväliin tultaessa Grot oli oppinut lukemaan, puhumaan ja kirjoittamaan suomea niin hyvin, että kirjeissään Lönnrotkin ihasteli hänen kielitaitoaan. Grot asettui kannattamaan tuolloin täysin oikeudetonta suomen kieltä sen alkavassa taistelussa ruotsin kielen valta-asemaa vastaan. Hänen kantansa myötäili siten hallituksen politiikkaa suomen kielen nostamisessa ruotsin kielen rinnalle ja ohikin maan hallinto- ja kulttuurikielenä.

Viimeistään 1848–1849 Grotin elämässä alkoi kehittyä uusi suunta, jota Pletnjov ryhtyi edistämään hänen mentorinaan. Pletnjov alkoi rakentaa Grotille paluupaikkaa eli professorin virkaa Pietariin. Grot ei heti innostunut ehdotuksesta, sillä hän halusi luultavasti varmistaa tulevan eläkkeensä edut, eikä työstä luopuminen Helsingissä vaikeuksien takia tuntunut hänestä varmaankaan kunnialliselta.

Grot kirjallisuuden välittäjänä

Suomen ja Pohjolan kirjallisuuden tiedottajan ja kääntäjän tehtävä oli Grotin ensimmäinen ja ehkä rakkain nuoruuden aikaisista toimista. Sen ohella hän koki tehtäväkseen esitellä ruotsalaisille ja suomalaisille venäläistä maailmaa. Yli vuosikymmenen Grot oli Venäjän suuntaan ahkerin ja pätevin Pohjolan kirjallisuuden ja kulttuurin välittäjä, esseisti ja ruotsinkielisen kirjallisuuden kääntäjä.

Grot seurasi kiinteästi J. L. Runebergin tuotantoa ja kyläili usein hänen luonaan Porvoossa, vaikka heidän ystävyytensä koki nousu- ja laskukausia. Grotin kirjeiden perusteella saa vaikutelman, että hänen asenteensa vanhempaan runoilijaan oli tarkkaavaisen kunnioittava. Hän oppi Runebergiltä paljon sekä runoudesta että kirjoittamisesta, ja sai siten työvälineitä omaan kriitikon ja opettajan työhönsä. Matti Klingen mukaan Grot oppi paljon Runebergiltä, mutta myös Runebergille oli hyödyksi keskustelukumppani, jolla oli syvempi kirjallisuuden-tuntemus kuin kenelläkään Runebergin aikalaisella Suomessa. Toisaalta Grot myös onnistui jossain määrin innostamaan Runebergiä Venäjän kirjallisuudesta.

Grot ahkeroi Runebergin parissa: *Sovremennik*kissa ilmestyi edellä mainittu artikkeli ”Suomen luonnosta, kansantavoista ja elämästä maan sisäosissa” (1840), Jouluilta- runon käännös (1840), Hirvenhiihtäjät proosakäännöksenä, Nadeschda osin runomuotoisena käännöksenä (1841) sekä Kulnevin runomuotoinen käännös Suomen sotaa koskevassa artikkelisarjassa. Grot teki näin ansiokkaasti Runebergiä tunnetuksi Venäjällä.

Romanttinen draamaruno Nadeschda sijoittuu Katariina Suuren aikaan. Runebergin innoituksena olivat luultavasti sekä Puškinin tuotanto Grotin referoimana sekä venäläiset kansansadut, joiden kaikuja kuuluu hänen runoelmassaan. Grot sai kuulla Nadeschdan ennen sen ilmestymistä Runebergin itsensä ääneen lukemana ja kiirehti ylistämään runoelmaa artikkelissaan ”Kirjallisia uutuuksia Suomesta” (1841). Grotin mukaan Nadeschda oli loistava todiste Suomen yhdistymisestä Venäjän henkiseen elämään. Siksi Grotille oli kiusallista, että muun muassa maaorjuusviittausten vuoksi sensuuri poisti tärkeitä säkeitä runoelman venäläisestä käännöksestä, jopa niin että runoelman pääajatus katosi.

Eino Karhu arveli Grotin jääneen kylmäksi suomalaiselle kansallisuusliikkeelle, eikä tämä mainitse Maamme-runoa (ehkä sen patrioottisen suuntauksen takia), joka ilmestyi Vänrikki Stoolin tarinoiden alussa. Maamme-laulun Grot oli kuullut useaan kertaan ylioppilaiden laulamana kuuluisilla Floran-päivän juhlilla 1848, josta hän kirjoitti Pietariin positiivisen ja Pletnjoivin keisarille välittämän raportin. Vasta paljon myöhemmin Grot myönsi Runebergin runojen isänmaallisen merkityksen, ja hän tunnusti, että Maamme-runosta oli tullut kansallislaulu, jota laulettiin kaikissa juhlissa Suomessa. Venäläisessä tutkimuksessa Grot on sijoitettu jonnekin slavofiilien ja zapadnikkien välimaastoon. Grot kannatti länsimaisen kirjallisuuden levittämistä Venäjälle, mutta toisaalta hän sympatisoi slavofiilien poliittisia käsityksiä. Grot suositteli Venäjälle kulttuurista lähentymistä Länteen, vaikka hän kannatti poliittista eristymistä kumouksellisesta ja vapaamielisestä Euroopasta. Nämä mielipiteet kuvastuivat hänen kannanotoissaan Suomen politiikasta.

Erikoisasemassa Grotin Suomi-aiheisten julkaisujen joukossa on hänen toimittamansa ja ruotsiksi ja venäjäksi ilmestynyt Aleksanterin yliopiston 200-vuotisjuhlakirja (*Calendar till minne af kejslerliga Alexanders universitets andra secularfest*, 1842). Juhlajulkaisun tarkoituksena oli toimittajien Grotin ja Pletnjoivin julkilausuma kirjallis-poliittinen tavoite ”yhdistää Pohjolan jalosti ajattelevat kirjailijat vaarallista länsimaista vaikutusta ja journalistiikan kaupallista vaikutusta vastaan”. Vaikka Grot kokosi ja toimitti julkaisun hyvin tunnollisesti, se ei jaksanut kiinnostaa metropolin lukijoita. Venäläinen kriitikko V. Belinski antoi kiitosta vain Grotin artikkelille Aleksanterin yliopistosta, mutta muutamilta muilta kirjoittajilta puuttui kriitikon mielestä moderni taidekäsitys.

Suomen maantuntemuksen kannalta Grotin vuonna 1846 ilmestynyt matkakirja on mielenkiintoinen. Se on julkaistu suomeksi nimellä Matkoja Suomessa vuonna 1846. Matka alkoi paikoista, joissa Grot kävi venäjän kielen tarkastusmatkallaan: Käkisalmi, Sortavala, Savonlinna, ja se jatkui Kuopioon, jossa Lönnrot liittyi mukaan, ja sen jälkeen Ouluun asti. Matkakirjan rauhallinen ja toteava sävy ei olisi antanut syytä ennakoita Pietarissa seurannutta polemiikkia. Arvovaltainen lehti, Otetšestvennyje zapiski moitti Grotin sivuuttaneen kokonaan suomalaisen yhteiskunnan ja etenkin sivistystä janoavan talonpoikaiston kuvauksen. Karhun mielestä Grot oli ansainnut moitteet: hän oli yleensäkin äärettömän varovainen sosiaalis-poliittisten kysymysten kohdalla. Suomen-ystävä Pletnjoiv oli toista mieltä. Hän kirjoitti Grotille: ”Kaikesta köyhyydestään ja synkkydestäänkin huolimatta Suomi muuttuu kynäsi kosketuksesta maaksi, joka ansaitsee tulla tiedonhaluisen ihmisen tutkittavaksi.”

Venäjällä Grotin kirjan vaikutus tuntui kauan: hänen kertomuksensa rehellisistä suomalaisista toistuvat myöhemmissä Suomi-kuvauksissa ja etnografisissa kirjoituksissa. Grot levitti myönteistä Suomi-kuvaa Venäjälle, missä se oli erityisen tarpeellinen 1800-luvun lopulle tullessa.

Tiedemiesura Pietarissa

Helsinki oli myös Grotin perhetapahtumien näyttämönä. Helmikuussa 1850 hän toi sinne nuoren vaimonsa, kirjailija Natalia Semjonovan Pietarista. Heidän esikoispoikansa Nikolai syntyi Helsingissä huhtikuussa 1852. Saman vuoden elokuussa Grotin äiti kuoli. Hänet on haudattu Helsingin luterilaiselle hautausmaalle. Siellä ovat myös Grotin sisaren ja veljen haudat.

Jakov Grotin ilmeisesti usean vuoden ajan kypsyttelemä päätös lähteä Helsingistä toteutui tammikuussa 1853, jolloin hän palasi perheineen Pietariin. Voi täydellä syyllä sanoa, että Grot kohotti venäjän kielen ja kirjallisuuden opetuksen tasoa Aleksanterin yliopistossa, ja vaikka hän ei saanutkaan seuraajia tutkijoina, hänen merkityksensä yleisen Venäjä-tietoisuuden edistäjänä oli suuri. Toisaalta Grotin oman kehityksen kannalta Suomen oppivuodet olivat tärkeitä. Hän loi merkittävän tiedemiesuransa perustan Helsingissä.

Palattuaan Pietariin Grot toimi aluksi keisarin poikien kotiopettajana ja myöhemmin Tsarskoje selon lyseon kirjallisuuden professorina 1853–1862. Hän sai akateemikon arvonimen 1855. Hänen uudistava ja tuottelias tiedemiehen uransa Pietarin tiedeakatemiassa alkoi 1862. Hän oli Akatemian II osaston johtaja faktisesti 1866 ja virallisesti 1884. Hän sai salaneuvoksen arvon. Grot julkaisi tärkeitä tutkimuksia Puškinista sekä runoilija Gavrila Deržavinin yhdeksänsännen *Kootut teokset* kommentaareineen, jotka olivat urauurtavia Venäjällä. Hänen tutkimuksensa venäjän kieliopista ja etymologiasta ovat hyvin arvostettuja, samoin hänen aloittamansa Venäjän kielen sanakirjan toimittaminen

Jakov Grotin yhteys Suomeen säilyi, vaikka hän ei enää palannut. Pietarissa Grot julkaisi artikkeleita Suomesta ja oli kirjeenvaihdossa suomalaisten kanssa. Vanhojen ystävien lisäksi hän sai uusia tuttavuuksia kuten filologi August Ahlquistin ja historiantutkijan ja yliopiston rehtorin V. Laguksen. Karhu julkaisi heidän kirjeitään Grotille tämän arkistosta Pietarin tiedeakatemiassa. Grotin kirjeenvaihto Lönnrotin kanssa jatkui vuoteen 1882 asti. Venäjällä Grotia pidettiin aikansa parhaana Suomi-tuntijana. Hänen kirjallinen tehtävänsä Suomen ja Venäjän välittäjänä sai jatkajia vasta 1800-luvun lopulla. Grot vakuutti venäläiset lukijat siitä, että Suomi ei ollut vain ”Luonnon surullinen poikapuoli” (Puškinin runoelman mukaan), vaan uutta luovan kirjallisuuden ja kansanrunouden tutkimuksen maa. Grotin toiminta Aleksanterin yliopistossa ja sen ulkopuolella sekä hänen sosiaaliset suhteensa ja tiedeverkostonsa Suomessa ansaitsevat tarkempaa tutkimusta.

Viitteet

1 Ks. mm. Byckling 2012c, 2013 ja 2014. Valmistelen parhaillaan suomalaiselle lukijalle suunnattua Jakov Grot ja Suomi -tietokirjaa.

Lähteet

- Byckling, Liisa (2012a), Jakov Grot v Finljandii 1840–1852: professor Gelsingforskskoگو universiteta, posrednik v literaturnyh svjazah. – *Filosofski vek. Almanah. Vypusk 38. Soedinenija vremena i narody. Jakov Grot: k dvuhsotletiju so dnja roždenija*. Red: Tatjana Artemyjeva & Mihail Mikešin. Sankt Peterburg, Helsinki: St. Petersburg Center for the History of Ideas, 22–52. www.ideashistory.org.ru/a38.html
- Byckling, Liisa (2012b), Yakov Grot and Culture in Helsinki: Theatre and Entertainments in the 1840s–50s. – *Filosofski vek. Almanah. Vypusk 38. Soedinenija vremena i narody. Jakov Grot: k dvuhsotletiju so dnja roždenija*. Red: Tatjana Artemyjeva & Mihail Mikešin. Sankt Peterburg, Helsinki: St. Petersburg Center for the History of Ideas, 195–213. www.ideashistory.org.ru/a38.html
- Byckling, Liisa (2012c), ”Venäjän kielen apostoli tšuhnien maalla”. Jakov Grot, Helsingin yliopiston professori 1840–1852. – *Kansalliskirjasto* 4, 23–28
- Byckling, Liisa (2013), Jakov Grot och J. L. Runeberg. Litterära kontakter, översättningar och vänskap mellan Finland och Ryssland. De första åren 1838–1942. – *Historiska i litteraturhistoriska studier*. Red. Lars-Folke Landgren. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, 81–116.
- Byckling, Liisa (2014), Finska kriget 1808–1809 i rysk tolkning. Jakov Grot’s artiklar i översättningar till ryska av J. L. Runebergs dikt ’Kulneff’. – *Historisk tidskrift i Finland* 3, 253–298.
- Ekonen, Kirsti (2012a) Slaavilainen kirjasto: ystävyiden ele vai venäläistämisen väline. – *Idäntutkimus* 20:3, 3–11.
- Ekonen, Kirsti (2012b), Mies maailmanluokan kirjaston takana. – *Kansalliskirjasto* 4, 29–31.
- Grot, Jakov (1983), *Matka Suomessa 1846*. Suom. Pekka Hakamies. Helsinki: SKS.
- Kalleinen, Kristiina (2004), Byrokratian pyhä yhteys – Suomen ylin virkamiehistö ja Venäjä 1809–98. – *Venäjän kahdet kasvot. Venäjä-kuva suomalaisen identiteetin rakennuskivenä*. Toim. Timo Vihavainen. Helsinki: Edita, 33–53.
- Karhu, Eino (1962), *Finljandskaja literatura v Rossii 1800–1850*. Tallin: Estonskoje gosudarstvennoje izdatelstvo.
- Kiparsky, Valentin (1945), *Suomi Venäjän kirjallisuudessa*. Helsinki: Oy Suomen kirja.
- Klinge Matti (1989), *Keisarillinen Aleksanterin yliopisto 1808–1917*. Helsinki: Otava.
- Leskinen, M.V. (2010), *Poljaki i finny v rossiikoï nauke vo vtoroi polovine XIX v.: ”drugoi” skvoz prizmu identitšnosti*. Moskva: Indrik.
- Ospovat A.L. (1992), Jakov Grot. *Russkie pisateli 1800–1917. Biografitšeski slovar* 2. Moskva: Bolšaja Rossiiskaja entsiklopedija, 48–49.
- Perepiska 1, 2, 3, (1896), *Perepiska J. K. Grota i P. A. Pletnjova*. 1–3. Pod red. K. J. Grota. Sankt-Peterburg: Tipografija Ministerstva Putej Soobštšeniija.
- Šarypkin, D.M. (1980), *Skandinavskaja literatura v Rossii*. Leningrad: Nauka.
- Trudy I (1898), *Trudy Jakova Karlovitša Grota. I, Iz skandinavskogo i finskogo mira, 1839–1881: otšerki i perevody*. Izdana pod red. prof. K. J. Grota. S.-Peterburg: Tipografija Ministerstva Putej Soobštšeniija.

Julkaisemattomat lähteet:

J. K. Grotin arkisto. Suomen kansalliskirjasto. Sl. Ms. K-42.